

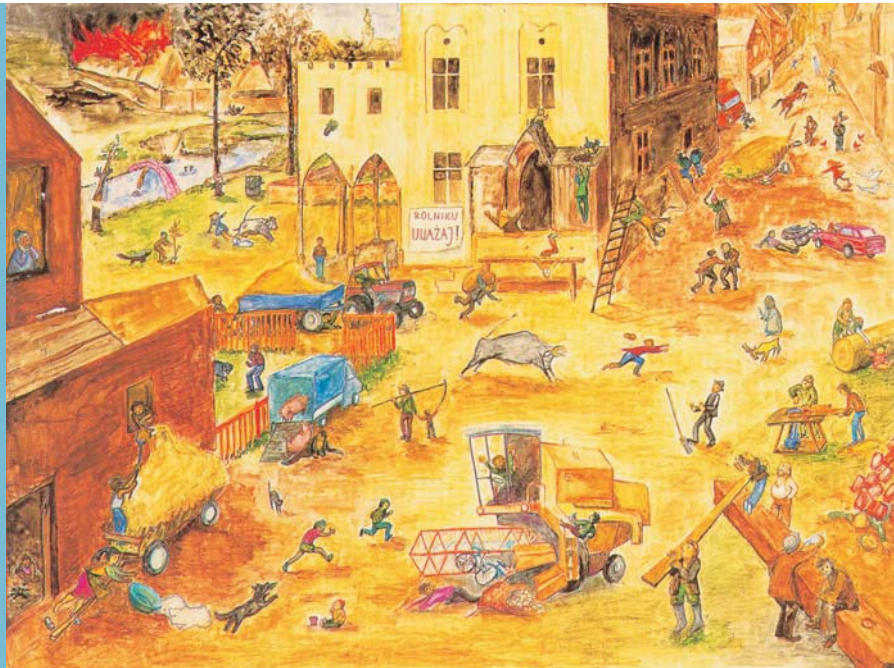
mgr inż. MARIUSZ DĄBROWSKI
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Listy kontrolne do analizy stanu bezpieczeństwa w indywidualnych gospodarstwach wiejskich

W artykule przedstawiono kilka przykładów list kontrolnych opracowanych dla potrzeb oceny bezpieczeństwa pracy w rolnictwie. Omówiono ich zastosowanie, ograniczenia i zalety. Zaprezentowano także cele i założenia przyjęte przy opracowaniu nowych list kontrolnych przeznaczonych dla rolników indywidualnych do samokontroli w ich gospodarstwach oraz plany dotyczące rozpowszechnienia tych list w Polsce.

Checklists for analysing safety in private farms

This article presents sample checklists for agriculture. It discusses their application, limitations and advantages. Also presented are the goals of and assumptions for new checklists that farmers can use on their own in their farms, and plans for disseminating those checklists in Poland.

Anna Szostakowska, „Rolnik uważaj!” – konkurs na plakat bezpieczeństwa pracy
pn. „Wypadki w rolnictwie” – CLOP 2000

Listy kontrolne są powszechnie stosowane do identyfikacji zagrożeń w procesach oceny ryzyka zawodowego (zwłaszcza jakościowej), w procedurach oceny zgodności wyrobów oraz w ocenie stanu bezpieczeństwa obiektów i procesów. Jest to jedna z najprostszych metod do oceny m.in. maszyn i innych urządzeń, stanowisk pracy oraz procesów produkcyjnych w różnych dziedzinach gospodarki, zwłaszcza w przemyśle, budownictwie i transporcie.

W rolnictwie, jednej z najważniejszych gałęzi polskiej gospodarki, od lat dochodzi do wielu wypadków. Z danych Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) wynika, że w roku 2004 roku zgłoszono 42 060 wypadków oraz przyznano 28 033 odszkodowań [1], w 2005 roku zgłoszono w KRUS 33 536 wypadków oraz wypłacono 20 869 odszkodowań [2], natomiast w 2006 roku zgłoszono 32 564 wydarzenia wypadkowe oraz wypłacono 20 651 jednorazowych odszkodowań [3]. Liczba rejestrowanych zdarzeń wypadkowych na wsi zmniejsza się z roku na rok. Źródła rejestrowanej poprawy wskaźników są tylko częściowo związane ze skutecznością działalności prewencyjnej, ponieważ postanowienia ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników [4], ograniczyły:

– grono uprawnionych do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej do osób powyżej 15 lat życia, oraz

– uznawanie wypadków wyłącznie do zdarzeń, które wystąpiły podczas wykonywania czynności związanych z prowadzeniem albo pozostających w związku z wykonywaniem działalności rolniczej.

W związku z tym, potrzebne są w dalszym ciągu aktywne działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa na wsi. Podstawowym zadaniem niezbędnym do skutecznej poprawy bezpieczeństwa rolnika jest zebranie wiedzy dotyczącej aktualnego stanu w gospodarstwie, obejmującej nie tylko sprawy techniczne, ale także organizację pracy i metody postępowania. Wiedza ta umożliwi znalezienie tzw. słabych punktów, czyli głównych rozbieżności między stanem faktycznym a stanem pożądanym z punktu widzenia bezpieczeństwa pracy. Kolejny krok to analiza możliwości zmian w celu usunięcia wykrytych nieprawidłowości i poprawy bezpieczeństwa.

Głównym problemem jest dotarcie do ponad 1,6 mln rolników [3] prowadzących gospodarstwa indywidualne (zajmujące blisko 90% użytków rolnych przy przeciętnej powierzchni tylko około 8 ha [5]), które stanowią zdecydowaną większość wszystkich gospodarstw rolnych w Polsce.

Działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa na wsi niekoniecznie wymagają specjalistycznej pomocy w każdym indywidualnym gospodarstwie rolnym. Przy korzystaniu z dobrze

opracowanych poradników oraz odpowiednich list umożliwiających kontrolę stanu bhp w gospodarstwie, rolnik może sam ocenić swoje gospodarstwo pod względem bezpieczeństwa i podjąć właściwe działania prewencyjne. Wymaga to jednak takiego przygotowania materiałów, a zwłaszcza list kontrolnych, aby rolnik, zazwyczaj nie mający specjalistycznej wiedzy oraz nie dysponujący odpowiednim wyposażeniem pomiarowym mógł jednoznacznie odpowiedzieć na zamieszczone w liście pytania i podjąć działania profilaktyczne.

Listy kontrolne opracowuje się w różny sposób, w zależności od odbiorcy i jego potrzeb, na podstawie wymagań prawnych [6, 7, 8], jak i tzw. dobrych praktyk, wynikających z wiedzy eksperckiej i doświadczeń praktycznych.

Obecnie dostępne są gotowe, opracowane dla potrzeb oceny bezpieczeństwa pracy w rolnictwie następujące, listy kontrolne:

- *Stan techniczno-organizacyjny gospodarstwa*. Lista opracowana przez Państwową Inspekcję Pracy

- *Hazards for Agriculture. Zagrożenia w rolnictwie*. Lista opracowana przez OSHA – Europejską Agencję Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy

- *Zagrożenia wypadkowe w gospodarstwach rolnych. Lista kontrolna BHP*. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi i Centralny Instytut Ochrony Pracy. Wrocław 1999

LISTA KONTROLNA STANU BHP PRZY ROLNICZYM CHOWIE I HODOWLI ZWIERZĄT, OPRACOWANA W CIOP-PIB

A checklist for OSH conditions in livestock breeding developed by CIOP-PIB

Lp.	PYTANIE	ODPOWIEDŹ		
		tak	nie	nie dotyczy UWAGI
1.	Czy w budynkach inwentarskich panuje ład i porządek – czy wyznaczono korytarze paszowe i gnojowe, wydzielono stanowiska dla zwierząt itp.?			
2.	Czy otwory drzwiowe budynków inwentarskich są pozbawione progów?			
3.	Czy schody mają poręcze, a otwory w stropach, służące do zrzucania pasz są zabezpieczone balustradą ochronną (z listwą przypodłogową i poręczami)?			
4.	Czy na bieżąco naprawiane są uszkodzenia podłoża, a ze ścian, podłóg i sufitów usuwane zbędne, wystające przedmioty (np. gwoździe, druty)?			
5.	Czy zapewnione jest, że przejścia i korytarze nie są zastawiane zbędnymi przedmiotami?			
6.	Czy regularnie wykonywane są przeglądy instalacji elektrycznej (zwłaszcza bezpieczników oraz izolacji przewodów)?			
7.	Czy naprawy instalacji elektrycznej wykonują osoby uprawnione?			
8.	Czy zapewnione jest, że w budynkach inwentarskich oraz magazynach nie używa się otwartego ognia i nie pali papierosów?			
9.	Czy materiały łatwopalne składowane są w osobnym budynku?			
10.	Czy w gospodarstwie znajduje się podręczny sprzęt gaśniczy oraz umiejący go stosować (przeszkoleni) ludzie?			
11.	Czy jest możliwość szybkiego wezwania pomocy, np. telefon, syrena alarmowa?			
12.	Czy wewnątrz budynków, stanowiska zwierząt, korytarze, przejścia, schody oraz strychy są dobrze oświetlone światłem sztucznym oraz w miarę możliwości dziennym?			
13.	Czy w budynkach inwentarskich panuje właściwa temperatura (kilkanaście stopni C) ¹ i wilgotność (60 – 80%) oraz czy są one wietrzone?			
14.	Czy powierzchnia stanowisk dla zwierząt zapewnia swobodny dostęp przy ich obsłudze?			
15.	Czy zapewniono odpowiednie wydzielone miejsca dla prośnych macior?			
16.	Czy w chlewni znajdują się przedmioty przeznaczone do zabawy dla warchlaków?			
17.	Czy w budynkach inwentarskich zapewniono swobodny dostęp do wody i pożywienia, bez potrzeby tłoczenia się zwierząt?			
18.	Czy zapewniono zwierzętom możliwość wychodzenia z budynku?			
19.	Czy kurom wydzielono osobne pomieszczenie oraz wyodróżony wybieg ograniczający swobodne poruszanie się po całym terenie gospodarstwa?			
20.	Czy zwierzęta gospodarskie obsługiwane są przez te same osoby?			
21.	Czy przy obsłudze buhajów i knurów pracują wyłącznie silni mężczyźni, a niedopuszcza się kobiet i dzieci?			
22.	Czy zwierzęta uprzedzane są głosem przy zbliżaniu się do nich?			
23.	Czy do prowadzenia zwierząt używane są „gładkie” łańcuchy, linki lub powrozy, nie powodujące okaleczenia rąk lub innych urazów w razie szarpnięcia przez zwierzę?			
24.	Czy czynności obsługowe wykonywane są w stałym określonym rytmie dobowym?			
25.	Czy pilnujesz, aby do obsługi zwierząt nie były dopuszczane osoby z którymi zwierzęta nie są oswojone, a także osoby agresywne, będące pod wpływem alkoholu lub silnie pachnące (alkoholem, kwią, benzyną, środkami używanymi przez weterynarzy) albo ubrane podobnie jak osoby nieprzyjemnie kojarzone przez zwierzęta (np. weterynarz)?			
26.	Czy trasa przepędu w obrębie gospodarstwa jest wytyczona i ograniczona stałymi lub prowizorycznymi zagrodzeniami, ułatwiającymi poruszanie się zwierząt?			
27.	Czy bydło ma spiłowane rogi?			
28.	Czy ograniczono dostęp psów oraz drobnych zwierząt (ptactwa) mogących spłoszyć duże zwierzęta gospodarskie?			
29.	Czy każdy z rozródników ma wydzielone osobne miejsce?			
30.	Czy stosowane są środki ograniczające niebezpieczne ruchy buhajów np. kantari i kółko nosowe oraz uwiązanie na dwóch łańcuchach w pomieszczeniu lub prowadzenie na drążku prowadzącym?			
31.	Czy w budynku inwentarskim wydzielono osobne pomieszczenie wyposażone w apteczkę, w którym można umyć ręce, przebrać się i przechowywać odzież roboczą służącą wyłącznie do obsługi zwierząt?			
32.	Czy ujęcia wody, wybiegi dla zwierząt i miejsca składowania obornika lub pomiotu ptasiego wydzielone są z dala od zabudowań?			
33.	Czy wszystkie pomieszczenia dla zwierząt są co najmniej dwukrotnie w ciągu roku (wczesną wiosną i na jesieni) gruntownie oczyszczone, zmyte bieżącą wodą pod wysokim ciśnieniem i wybielone mlekiem wapiennym?			
34.	Czy utrzymujesz w czystości sprzęt do udoju?			
35.	Czy do pojenia i karmienia zwierząt używasz innych naczyń, niż do celów spożywczych w gospodarstwie domowym?			
36.	Czy stosowane są rękawice ochronne oraz ubrania robocze i obuwie, stosownie do pory roku i wykonywanej pracy?			
37.	Czy stosowane są środki (pielęgnacja i utrzymanie czystości pomieszczeń i zwierząt, częsta dezynfekcja, deratyzacja, lepy na muchy i inne preparaty przeciw insektom) zapobiegające niepokojeniu zwierząt przez owady?			
38.	Czy środki dezynfekujące przechowywane są w fabrycznych opakowaniach wraz z instrukcjami w osobnych szafkach?			
39.	Czy naczynia i narzędzia stosowane do przygotowania roztworów są oznakowane i używane wyłącznie do tego celu?			
40.	Czy trutki na gryzonie wykładane są w miejscach niedostępnych dla zwierząt domowych?			
41.	Czy pracujący, przystępując do pracy ze zwierzętami mają zdezynfekowane i obandażowane rany na odkrytych częściach ciała?			
42.	Czy skałeczenia przedmiotami zanieczyszczonymi ziemią lub obornikiem, względnie pogryzieniami przez zwierzęta są natychmiast dezynfekowane i zgłaszane do lekarza?			
43.	Czy przed spożyciem posiłku lub zapaleniem papierosa ręce są myte z użyciem środka dezynfekującego?			
44.	Czy zwierzęta chore są izolowane, a padłe przekazywane niezwłocznie do zakładu utylizacyjnego?			
45.	Czy studnie oraz otwory studzienek i kanałów są przykryte mocnymi pokrywami?			
46.	Czy otwarte zbiorniki na płynne odchody zwierzęce są całkowicie ogrodzone?			
47.	Czy kupowana nowa maszyna ma dołączoną deklarację zgodności WE i jest oznakowana znakiem CE?			
48.	Czy kupowana maszyna używana ma potwierdzenie spełniania minimalnych wymagań Dyrektywy 89/655/EWG lub rozporządzenia Ministra Gospodarki (DzU nr 192 poz.1596)?			
49.	Czy ruchome części maszyn są osłonięte osłonami?			
50.	Czy wszelkie czynności obsługowe wykonujesz po odłączeniu napędu i zabezpieczeniu maszyny lub urządzenia przed uruchomieniem oraz przemieszczeniem?			
51.	Czy pokrywa parnika jest otwierana po wcześniejszym otwarciu zaworu odpływowego skroplin?			
52.	Czy ostre narzędzia przechowywane są w pomieszczeniu niedostępnym dla dzieci?			
53.	Czy w czasie przerw w pracy narzędzia mają zabezpieczone ostrza i są zostawiane w miejscach widocznych i pod kontrolą?			
54.	Czy stosowane w gospodarstwie drabiny mają wystarczającą wysokość, są statecznie oparte, zabezpieczone przed przewróceniem lub ześlizgnięciem?			
55.	Czy nieużywane aktualnie drabiny są zabezpieczone przed dostępem dzieci, np. osłonięte lub odstawione i odłożone na bok?			
56.	Czy ładunki są zabezpieczone (np. spięte pasami) przed samoczynnym przemieszczaniem się lub upadkiem podczas transportowania?			
57.	Czy przy wchodzeniu i schodzeniu z załadowanej przyczepy używana jest drabina (na wyposażeniu przyczepy)?			
58.	Czy przestrzegana jest zasada nieprzewożenia ludzi na ładunkach objętościowych?			
59.	Czy prace wewnątrz zbiorników wykonywane są przy asekuracji osób z zewnątrz?			
60.	Czy prace na zewnątrz, przerywane są natychmiast w przypadku burzy, opadów, silnych wiatrów i innych niesprzyjających okoliczności?			

UWAGA: W przypadku, gdy odpowiedź na pytanie brzmi „nie” należy dążyć do zwiększającej bezpieczeństwo zmiany aktualnego stanu. Pomocą służyć mogą porady zawarte w broszurze.

¹Wyższa temperatura i lepsze oświetlenie powinny być zapewnione na stanowiskach cielnych jałówek, prośnych macior oraz niosek, a także młodym cielakom, warchlakom i pisklętom.

- *Bezpieczeństwo i higiena pracy:*
- w fermach hodowli zwierząt
- przy chowie bydła
- przy chowie trzody chlewnej
- przy pracach polowych
- w gospodarstwach sadowniczych
- w zagrodzie rolniczej.

Listy kontrolne BHP opracowane przez Centralny Instytut Ochrony Pracy. Warszawa 1999.

Analizując powyższe listy stwierdzono, że bardzo się one różnią między sobą, zarówno w uwzględnianym przez nie zakresie tematycznym i podejściem do kontrolowanego obszaru, jak również liczbą i szczegółowością pytań oraz ich sformułowaniem.

Zakres zagadnień uwzględniany przez trzy pierwsze listy jest bardzo szeroki i obejmuje całokształt działalności rolniczej. Pozostałe listy ukierunkowane są na węższe zakresy tematyczne.

Liczba pytań w dwóch pierwszych listach wynosi odpowiednio: 48 i 56. Pozostałe listy kontrolne są znacznie bardziej złożone i zawierają od 125 do 169 szczegółowych pytań, niektóre wraz z przytoczonymi obok opisami działań poprawiających stan bhp.

W liście kontrolnej PIP (tab.1.), w zasadzie nie można mówić o pytaniach, lecz raczej o pytaniach i zagadnieniach umieszczanych w tych samych rubrykach. Są one przedstawione w sposób ogólny, np. „Budynki gospodarcze – wystarczające”, albo „Czy posiada mechaniczny system usuwania obornika”.

Nie obowiązuje również żadna reguła związana z proponowanymi w liście odpowiedziami (tak, nie, częściowo tak/nie). Odpowiedź „tak” może oznaczać zarówno spełnienie wymagań bezpieczeństwa, sytuację zagrożenia, jak również informację z punktu widzenia bezpieczeństwa pracy raczej neutralną, np. „Czy

Tabela 1
FRAGMENT LISTY KONTROLNEJ STANU TECHNICZNO-ORGANIZACYJNEGO GOSPODARSTWA, OPRACOWANEJ PRZEZ PAŃSTWOWĄ INSPEKCJĘ PRACY

Part of a checklist for assessing the technical and organizational state of farms, developed by the National Labour Inspectorate

		Stan po ocenie		
		Tak, T	Nie, N	Częściowo T/N
I. Podwórza				
1.	Równość nawierzchni podwórka			
2.	Trwałe, skuteczne ogrodzenie (w tym brama)			
3.	Składowanie, przechowywanie – prawidłowość ustawienia			
4.	Utwardzenie nawierzchni podwórka			
III. Drabiny				
1.	Brak wymaganej liczby drabin			
2.	Wadliwy stan techniczny/ wytrzymałościowy			
3.	Posiadające wysuniętą podłużnicę			
4.	Posiadające urządzenia zabezpieczenie przed poślizgiem			

posiada ciągnikowy sprzęt do ochrony roślin?”. Taka konstrukcja listy kontrolnej zakłada jej wykorzystanie przez inspektora pracy, znającego doskonale szczegółowe wymagania przepisów prawnych. Nie nadaje się natomiast do wykorzystania przez rolnika do samodzielnej oceny stanu bhp w gospodarstwie rolnym.

Drużga z analizowanych list kontrolnych (tabela 2.), opracowana została przez instytucję Unii Europejskiej. Konstrukcja pytań w tej liście jest zgodna z zasadami, że odpowiedź twierdząca oznacza „stan zapewniający bezpieczeństwo”, a przecząca – konieczność podjęcia działań korygujących. Trzeciej możliwości nie ma. Sposób sformułowania pytań jest jednak w tej liście, podobnie, jak w liście PIP, bardzo ogólny, np. „Czy pestycydów używa się w sposób bezpieczny dla środowiska?” lub „Czy ograniczono możliwość wzniesienia pożaru przez dzieci?”. Bardzo ogólne pytania zadawane w ten spo-

sób mogą być przydatne do podsumowania szczegółowej analizy wykonanej przy użyciu listy z konkretnymi pytaniami, jednak takich szczegółowych pytań lista nie zawiera.

Pozostałe listy kontrolne zawierają w większości precyzyjniej sformułowane pytania (tabela 3. – str. 21.) wraz z przytoczonymi obok propozycjami odpowiednich działań naprawczych.

Zasada formułowania pytań zamkniętych z odpowiedzią twierdzącą, oznaczająca „stan zapewniający bezpieczeństwo” została zastosowana również w trzeciej liście (tabela 3.), z tym, że w tym przypadku liczba i szczegółowość pytań jest znacznie większa, niż w dwóch pierwszych listach. Lista ta została podzielona na 10 obszarów, związanych z takimi źródłami zagrożeń, jak: ciągniki, pilarki, zwierzęta, drabiny i schody, instalacje i urządzenia elektryczne.

Tabela 2
FRAGMENT LISTY „ZAGROŻENIA W ROLNICTWIE” OPRACOWANEJ PRZEZ OSHA – EUROPEJSKĄ AGENCJĘ BEZPIECZEŃSTWA I ZDROWIA W PRACY

Part of the “Hazards in Agriculture” checklist developed by OSHA, the European Agency for Safety and Health at Work

ZAGROŻENIA W ROLNICTWIE		
Pytanie	TAK	NIE
Maszyny i sprzęt roboczy		
Czy pracownicy zostali przeszkoleni w obsłudze poszczególnych rodzajów maszyn i sprzętu roboczego?	☐	☐
Czy osłony wałów napędowych WOM i inne osłony maszyn oraz sprzętu roboczego są w dobrym stanie i znajdują się na swoim miejscu?	☐	☐
Czy w czasie wykonywania prac pod podniesionym sprzętem, do jego podtrzymania stosowane są zawsze dwa niezależne środki?	☐	☐
Czy środki bezpieczeństwa do wymiany kół ciągnika są dostępne i stosowane?	☐	☐
Czy pilarka tarczowa do drewna jest wyposażona w klin rozszczepiający oraz wyposażenie ochronne, jak popychacz i dociskacz?	☐	☐
Czy sprzęt spawalniczy jest właściwie konserwowany i ma wszystkie niezbędne zabezpieczenia?	☐	☐
Czy stosowane są podczas pracy pilarką łańcuchową środki ochrony indywidualnej (ŚOI), takie jak spodnie z wkładką odporną na przecięcie, obuwie ochronne, okulary i hełm z przyłbicą oraz ochronniki słuchu?	☐	☐
Czy dostępne są instrukcje bezpieczeństwa obsługi?	☐	☐
Czy prowadzone są okresowe przeglądy sprzętu roboczego?	☐	☐
Transport i maszyny mobilne		
Czy wszyscy kierowcy pojazdów oraz operatorzy wózków widłowych i podnośników teleskopowych są przeszkoleni i posiadają uprawnienia do obsługi tego sprzętu?	☐	☐
Czy podwórze gospodarskie jest przystosowane do ruchu pojazdów?	☐	☐
Czy hamulce ciągnika, główny i ręczny są konserwowane i okresowo sprawdzane?	☐	☐
Czy hamulce przyczepy są skuteczne i mogą być uruchamiane z siedziska traktora?	☐	☐

LISTA KONTROLNA STANU BHP PRZY UPRAWACH ROLNYCH, OPRACOWANA W CIOP-PIB

A checklist for OSH conditions in farming developed by CIOP-PIB

Lp.	PYTANIE	ODPOWIEDŹ		
		tak	nie	nie dotyczy UWAGI
61.	Czy powierzchnie placów, podwórzki, przejeżdż i dróg w obrębie gospodarstwa są utwardzone i równe oraz dobrze oświetlone?			
62.	Czy studnie oraz otwory studzienek i kanałów są przykryte mocnymi pokrywami?			
63.	Czy w magazynach nie używa się otwartego ognia i nie pali papierosów?			
64.	Czy materiały łatwo palne składowane są w osobnym budynku?			
65.	Czy zapewniono właściwą wentylację magazynów, pomieszczeń gospodarskich oraz zbiorników gnojowicy i silosów?			
66.	Czy w gospodarstwie znajduje się podręczny sprzęt gaśniczy oraz umiejący go stosować (przeszkoleni) ludzie?			
67.	Czy jest możliwość szybkiego wezwania pomocy, np. telefon, syrena alarmowa?			
68.	Czy w gospodarstwie wydzielono osobne pomieszczenie wyposażone w apteczkę, w którym można umyć ręce i przebrać się?			
69.	Czy stosowane są rękawice ochronne, oraz ubrania robocze i obuwie, stosownie do pory roku i wykonywanej pracy?			
70.	Czy środki chemiczne są oznakowane, używane wyłącznie do tego celu, magazynowane oddzielnie i chronione przed dostępem dzieci i osób niepowołanych oraz zwierząt?			
71.	Czy środki chemiczne są rozcieńczane z dala od odkrytych ujęć wodnych, w oddzielnych, przeznaczonych do tego naczyń, zachowując środki ostrożności podane na opakowaniu przez producenta oraz nie pozostawiasz przygotowanej cieczy w zbiorniku bez nadzoru?			
72.	Czy pracujący zabierają sobą do pracy w polu czystą wodę oraz mydło do mycia rąk i twarzy przed przerwą na posiłek lub odpoczynek?			
73.	Czy pracujący zabierają ze sobą do pracy w polu telefon komórkowy?			
74.	Czy do prac używane jest odpowiednie ubranie tj. obcisłe lecz niekrępujące ruchów, chroniące przed nadmiernym chłodem i wysokimi temperaturami?			
75.	Czy używane buty zabezpieczają nogę w kostce i mają dobry protektor zabezpieczający przed poślizgnięciem oraz umożliwiają wymianę powietrza?			
76.	Czy pracujący w słońcu noszą nakrycie głowy oraz okulary przeciwsłoneczne z filtrem UV?			
77.	Czy opylanie oraz nawożenie nawozami mineralnymi są prowadzone tylko w dni pogodne, bezwietrzne, rano lub wieczorem przy średnich lub niskich temperaturach dodatnich?			
78.	Czy do prac związanych z obsługą siewników nawozowych oraz podczas załadunku i wyładunku nawozów nie są dopuszczane dzieci?			
79.	Czy robione są przerwy na odpoczynek i posiłki regeneracyjne?			
80.	Czy przed posiłkami oraz po pracy z trującymi substancjami chemicznymi pracujący zmieniają ubranie i rękawiczki, starannie myją ręce i twarz oraz płuczą jamę ustną i nos czystą wodą?			
81.	Czy po wykonaniu zabiegów chemizacyjnych uprawy są znakowane czytelną tabliczką z nazwą i zastosowanego środka, klasą toksyczności, datą opryskiwania, a także okresem karencji i prewencji (podanym przez producenta na opakowaniu)?			
82.	Czy po zakończeniu pracy opryskiwacz jest myty z zewnątrz najlepiej przed wyjazdem na drogi publiczne, a jego zbiornik co najmniej trzykrotnie płukany w małej ilości wody; wypryskiwanej następnie na chronione pole?			
83.	Czy opakowania po środkach chemicznych są odstawiane do miejsca utylizacji lub do punktu sprzedaży, w którym środki te były zakupione?			
84.	Czy jest przestrzegany zakaz wypalania ściernisk, ugorów i zarośli?			
85.	Czy po wystąpieniu objawów zatrucia natychmiast zwracasz się do lekarza?			
86.	Czy kupowana nowa maszyna ma dołączoną deklarację zgodności WE i jest oznakowana znakiem CE?			
87.	Czy instrukcja użytkowania maszyn jest w języku polskim?			
88.	Czy preferujesz zakup maszyn ze znakiem KRUS?			
89.	Czy kupowana używana maszyna lub inny sprzęt mają potwierdzenie spełnienia minimalnych wymagań Dyrektywy 89/655/EWG rozporządzenie Ministra Gospodarki (DzU nr 192 poz.1596), Dyrektywy 95/63/WE, 2001/45/WE rozporządzenie Ministra Gospodarki (DzU z 20003 r. nr 178, poz.1745)?			
90.	Czy maszyny są przechowywane w zaduszonych pomieszczeniach, osłonięte lub odgradzone w sposób uniemożliwiający okaleczenie ludzi i zwierząt?			
91.	Czy pracujący znają instrukcję obsługiwanej przez siebie maszyny i przestrzegają zawartych w niej zaleceń?			
92.	Czy wyjeżdżając do pracy w polu ciągnikiem bądź kombajnem, pracujący zabierają gaśnicę oraz apteczkę pierwszej pomocy?			
93.	Czy obsługa i agregowanie maszyn wykonywane jest wyłącznie przez osoby przeszkolone?			
94.	Czy ciągnik jest wyposażony w długą, mocną linę, przeznaczoną do wyciągnięcia sprzętu w razie jego ugrzęźnięcia?			
95.	Czy ruchome części maszyn są osłonięte osłonami?			
96.	Czy wszelkie czynności obsługowe wykonywane są po odłączeniu napędu i zabezpieczeniu maszyny lub urządzenia przed uruchomieniem oraz przemieszczeniem?			
97.	Czy ciągnik ma kabinę lub ramę chroniącą kierującego nim w razie wywrócenia?			
98.	Czy stopnie maszyn są oczyszczone z błota?			
99.	Czy przed wyjazdem na drogę publiczną zabezpiecza się zestaw przed samoczynnym opadaniem lub rozkładaniem?			
100.	Czy podczas jazdy po drodze publicznej są stosowane trójkąty wyróżniające, tablice ostrzegawcze oraz oświetlenie?			
101.	Czy cofanie i wykonywanie nawrotów wykonywane jest z agregatem podniesionym z położenia roboczego?			
102.	Czy po dojechaniu na miejsce wykonywania prac polowych pracujący zjeżdżają z drogi w miejscu, gdzie nie grozi wywrócenie?			
103.	Czy w miejscu wykonywania prac polowych uniesione doczepy podpierane są podporą stałą, a koła przyczepy lub maszyny blokowane klinami?			
104.	Czy ludzie, zwłaszcza dzieci, zachowują właściwy dystans od pracujących maszyn (w przypadku kosiarek rotacyjnych minimalna odległość wynosi 50 m)?			
105.	Czy pracujący pamiętają, aby nie przegarniać ręcznie ziarna, nawozu itp. w skrzyniach ładunkowych w czasie pracy maszyny?			
106.	Czy podczas prac pod liniami energetycznymi zachowana jest szczególna ostrożność ze względu na ryzyko porażenia prądem?			
107.	Czy odchodząc od maszyny pracujący wyłączają ją i zabierają kluczyki?			
108.	Czy opony ciągnika są oczyszczane z resztek roślinnych i błota przed zjazdem z pola?			
109.	Czy przestrzegana jest zasada nieprzewożenia ludzi na ładunkach objętościowych?			
110.	Czy ładunki są zabezpieczone przed przemieszczaniem się (podwyższone burty, pasy)?			
111.	Czy przy wchodzeniu na załadowaną przyczepę i schodzeniu z niej jest używana, będąca na jej wyposażeniu drabina?			
112.	Czy do prac związanych z załadunkiem nawozów chemicznych i nawożeniem nie są dopuszczane kobiety, dzieci i młodzież oraz osoby cierpiące na choroby oczu, skóry i dróg oddechowych?			
113.	Czy prace na zewnątrz, przerywane są natychmiast w przypadku burzy, opadów, silnych wiatrów i innych niesprzyjających okoliczności?			
114.	Czy ostre narzędzia przechowywane są w pomieszczeniu niedostępnym dla dzieci?			
115.	Czy w czasie przerw w pracy narzędzia mają zabezpieczone ostrza i są zostawiane w miejscach widocznych i pod kontrolą?			
116.	Czy rany zanieczyszczone glebą lub obornikiem są natychmiast dezynfekowane i zgłaszane lekarzowi?			
117.	Czy stosowane w gospodarstwie drabiny mają wystarczającą wysokość, są statecznie oparte, zabezpieczone przed przewróceniem lub ześlizgnięciem?			
118.	Czy nieużywane w danym momencie drabiny są zabezpieczone przed dostępem dzieci, np. osłonięte lub odstawione albo odłożone na bok?			
119.	Czy prace wewnątrz zbiorników są asekurowane przez osoby przebywające na zewnątrz?			

UWAGA: W przypadku, gdy odpowiedź na pytanie brzmi „nie” należy dążyć do zwiększającej bezpieczeństwo zmiany aktualnego stanu. Pomocą służyć mogą porady zawarte w broszurze.

Tabela 3

FRAGMENT LISTY KONTROLNEJ BHP „BEZPIECZEŃSTWO I HIGIENA PRACY PRZY CHOWIE BYDŁA” OPRACOWANEJ W CIOP-PIB
Part of the “Occupational Safety and Health in Cattle Breeding” checklist developed by CIOP-PIB

ZAGROŻENIA CZYNNIKAMI CHEMICZNYMI		Wypełniono w dniu	
Możliwe problemy	Pytania/obserwacje	Działania poprawiające stan bhp	Info
<ul style="list-style-type: none"> Praca wewnątrz zbiorników, do których wchodzi się przez właz: <ul style="list-style-type: none"> – silosy paszowe – studnie kręgowe – zbiorniki na mleko – zbiorniki na płynne odchody zwierzęce – wozy asenizacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> Czy czynności związane z konserwacją lub usuwaniem awarii wymagają wejścia do środka zbiornika przez właz? Czy w zbiornikach występują gazy powstałe na skutek procesów fermentacyjnych (amoniak, siarkowodor, metan)? 	<p>☐☐☐ Opracowanie szczegółowej instrukcji postępowania przy wykonywaniu prac wewnątrz zbiorników, do których wchodzi się przez właz.*</p> <p>☐☐☐ Wydawanie pisemnych zezwoleń na wykonywanie tych prac.</p> <p>☐☐☐ Wykonywanie prac tylko w obecności osoby asekurującej, przebywającej na zewnątrz zbiornika.*</p> <p>☐☐☐ Stosowanie indywidualnych środków ochrony przed upadkiem z wysokości.*</p> <p>☐☐☐ Kontrolowanie składu powietrza wewnątrz zbiornika przed rozpoczęciem prac.*</p> <p>☐☐☐ Stosowanie stałego nadmuchu powietrza do wnętrza zbiornika.</p> <p>☐☐☐ Stosowanie indywidualnych aparatów tlenowych.</p> <p>☐☐☐ Przerwanie pracy w przypadku gwałtownych zmian pogody (wyładowań atmosferycznych, opadów deszczu, śnieżyca).*</p> <p>Zakreślić: ☐ jeśli działanie jest już wykonane ☐ jeśli działanie należy wykonać natychmiast <input type="triangle"/> jeśli działanie należy wykonać w najbliższym czasie (w terminie do:) </p>	P06.P11, P23

* Do wiadomości i przestrzegania przez pracowników

W listach przewidziano następujące możliwości wyboru:

- działanie jest już wykonane
- działanie należy wykonać natychmiast
- działanie należy wykonać w najbliższym czasie (w terminie do ...).

Wybór ten odnosi się do działań prewencyjnych i wymaga przeprowadzenia intuicyjnej choćby oceny ryzyka związanego z niespełnieniem danego warunku, a więc wymaga podstawowej wiedzy na ten temat. Problemem może być również udzielenie odpowiedzi na niektóre z pytań bez znajomości, np. wyników pomiarów środowiskowych.

Z zaprezentowanych list kontrolnych najbardziej odpowiednią dla potrzeb samodzielnego sprawdzania stanu bhp w gospodarstwie przez rolnika jest lista trzecia (tabela 3.), wydana wspólnie przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy.

W ub.r. przygotowane zostały w CIOP-PIB dwie nowe listy kontrolne:

- *Lista kontrolna stanu bhp przy uprawach rolnych*
- *Lista kontrolna stanu bhp przy rolniczym chowie i hodowli zwierząt.*

Przy opracowaniu list starano się wykorzystać najlepsze doświadczenia z list już istniejących, a więc:

- formułowanie prostych, zrozumiałych i jednoznacznych pytań
- trzy możliwe odpowiedzi: *tak, nie lub nie dotyczy* (gdy w gospodarstwie nie występuje zagadnienie, o które pytamy)

– odpowiedź „tak” oznaczającą zawsze stan zapewniający bezpieczeństwo

– ograniczenie liczby pytań do niezbędnych, najistotniejszych.

Przygotowane listy (tabela 4. – str. 18. i tabela 5. – str. 20.) są właśnie w ten sposób opracowane. Liczba pytań w każdej z nich nie przekracza 60 i jest dobrana tak, aby z jednej strony, pytania obejmowały całokształt zagadnień, ale nie były zbyt ogólne, a z drugiej, żeby rolnik nie potrzebował tracić zbyt dużo czasu na wypełnienie listy (w takim przypadku nie będzie przeprowadzał oceny). Na wszystkie pytania można odpowiedzieć bez konieczności posiadania specjalistycznej wiedzy albo wyposażenia.

Planowane jest udostępnienie list kontrolnych na stronie internetowej CIOP-PIB oraz dołączenie ich do opracowanych broszur i poradników. W zamiśle autorów nowe listy mają stać się użytecznym i wygodnym narzędziem do samokontroli w gospodarstwach indywidualnych, co nie znaczy, że uprzednio opracowane listy kontrolne nie mogą być nadal stosowane. Do rolników należy wybór, które z proponowanych list są dla nich najlepsze.

PIŚMIENNICTWO

[1] *Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników oraz działania prewencyjne KRUS w 2004 roku.* Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Rolniczego, Biuro Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, Warszawa 2005

[2] *Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników oraz działania prewencyjne KRUS w 2005 roku.* Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Rolniczego, Biuro Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, Warszawa 2006

[3] *Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników oraz działania prewencyjne KRUS w 2006 roku.* Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Rolniczego, Biuro Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, Warszawa 2007

[4] Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (DzU nr 91, poz. 873)

[5] *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2007,* Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2007

[6] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze zwierząt gospodarskich. (DzU nr 118 poz. 1268, zm. DzU 2005, nr 256, poz. 2149)

[7] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 12 stycznia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze ciągników, maszyn, narzędzi i urządzeń technicznych stosowanych w rolnictwie. (DzU nr 12, poz. 51)

[8] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 5 maja 2005 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy stosowaniu i magazynowaniu środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych i organiczno-mineralnych. (DzU nr 88, poz. 752)

Publikacja przygotowana na podstawie wyników uzyskanych w ramach programu wieloletniego pn. „Dostosowywanie warunków pracy w Polsce do standardów Unii Europejskiej” dofinansowanego w latach 2005–2007 w zakresie zadań służb państwowych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Główny koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy